

Ян Лихардус (1939-2004)

Седмици след като навърши 65 години внезапно си отиде от нас проф. д-р Ян Лихардус, един от големите европейски специалисти по класическата праистория на стария континент.

Ян Лихардус е роден на 24 януари 1939 г. в Ружомберок, Словакия. През 1961 г. завършва Философския факултет на университета „Ян Амос Коменски“ в Братислава. В периода 1961-1970 г. е научен сътрудник в Археологическия институт на Словашката академия на науките в Нитра. През 1967 г. защитава кандидатска дисертация в Чехословашката академия на науките в Прага, а през 1968 г. - докторска дисертация в университета „Ян Пуркина“ в Бърно. От 1966 до 1970 г. е научен секретар на Археологическия институт на Словашката академия на науките в Нитра.

От 1971 г. е в Института за пра- и протоистория и предноазиатска археология на Саарландския университет в Саарбрюкен, Германия. В периода 1971-1973 г. със стипендия от Германската изследователска общност в Бон работи върху хабилитационен труд на тема „Рьосен -

Гатерслебен - Баалберге. Принос към разграничаването на неолитните култури в Средна Германия и към възникването на Културата на фуниевидните чаши“, който успешно защитава през пролетта на 1974 г., а по-късно публикува в авторитетната поредица *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde* (т. 17, 1976). От 1974 г. е извънреден професор, а от 1986 г. е редовен професор (С4) и директор на Института за пра- и протоистория и предноазиатска археология на Саарландския университет в Саарбрюкен. Основните му научни занимания и приноси през последните повече от 20 години са свързани с праисторията на българските земи.

Между проучваните от Ян Лихардус археологически обекти в Словакия са пещерата Домица и селищата Сводин и Михаловце. В Саарланд (Германия) извършва учебни разкопки на три обекта. От 1983 г. ръководи от немска страна проучванията на българо-немската експедиция в микрорегиона на Драма, Ямболско - научния проект на живота му. Такова комплексно археологическо проучване се извършва за първи път в България. На базата на договор със СУ „Св. Климент Охридски“, както и благодарение на подкрепата на проф. Лихардус пред големи немски фондации, много български археолози са могли да специализират в Саарбрюкен под неговото научното ръководство. По негова инициатива през 1988 г. в Отценхаузен (близо до Саарбрюкен) е организиран представителен международен симпозиум върху каменно-медната епоха в българските земи, свързан с голяма изложба в Саарбрюкен с находки от този период. Пак по негова идея е подготвен и отпечатан (Бон, 2002 г.) най-представителният засега сборник с публикации на български и чужди автори върху новокаменната епоха в българските земи.

Сред по-важните отличия, с които е удостоен Ян Лихардус, са следните: доктор хонорис кауза на СУ „Св. Климент Охридски“, (1999), доктор хонорис кауза на Словашката академия на науките, Братислава (2002), „златен медал със синя лента“ на СУ „Св. Климент Охридски“, (1989), златен медал на Карловия университет в Прага (1999), почетен член на Института по тракология на Българската академия на науките, София (1999), златен медал „Лудвиг Щур“ на Словашката академия на науките, Братислава (2000).

Проф. Ян Лихардус беше най-добрият поз-

навач на праисторията на България извън нейните граници, всепризнат ерудит по древността на Югоизточна Европа, застъпник на европейските принципи в археологическата наука, голям приятел на България. Негово любимо място през последните две десетилетия от живота му беше малкото село Драма, Ямболско, където в напрегната работа прекарваше по 2-3 месеца в годината и където местните хора, и заради отсъствието на езикова бариера, го приемаха като един от тях. Ян Лихардус познаваше и приятелски общуваше по научни проблеми с голяма част от българските археолози и други специалисти по древността. За него вероятно остана неизвестно, че българските му колеги подготвиха празничен сборник с техни статии, посветен на 65-годишнината му. Сборникът ще се появи скоро, но вече като почит към паметта му.

ПУБЛИКАЦИИ НА ЯН ЛИХАРДУС ПО ПРАИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

Монографии

La Protohistoire de l'Europe. Le Néolithique et le Chalcolithique entre la Méditerranée et la mer Baltique, La Nouvelle Clio Ibis. Paris, 1985 (с М. Lichardus-Itten, G. Bailloud J. Cauvin).

Forschungen in der Mikroregion von Drama (Südostbulgarien). Zusammenfassung der Hauptergebnisse der bulgarisch-deutschen Grabungen in den Jahren 1983-1999. Bonn, 2000 (с А. Fol, L. Getov, F. Bertemes, R. Echt, R. Katincarov, I. K. Iliev).

Изследвания в микрорегиона Драма (Югоизточна България). Обобщение на основните резултати на българо-германските разкопки от 1983 до 1999 г. София, 2001 (с А. Фол, Л. Гетов, Ф. Бертемес, Р. Ехт, Р. Катинчаров, И. К. Илиев).

Статии и студии

Handwerker und Handwerkerstand in der frühen Kupferzeit am Beispiel des Karanovo VI-Gumelnita-Kulturverbandes. - In: J. G. P. Best eds. N.M.W. de Vries Interact. and Accult. in the Mediterranean. Amsterdam, 1982, 197-221.

Zum frühkupferzeitlichen Totenritual im westlichen Schwarzmeergebiet. - In: 3. Int. Thrakolog. Kongress, Wien 1980. Sofija, 1984, 137-146.

Der westpontische Raum und die Anfänge der kupferzeitlichen Zivilisation. - In: A. Fol, J. Lichardus. (Hrsg.). Macht, Herrschaft und Gold. Saarbrücken, 1988, 79-129.

Archäologie und Geschichte. - In: A. Fol/J. Lichardus (Hrsg.). Macht, Herrschaft und Gold. Saarbrücken, 1988, 19-26 (с А. Фол).

Die bulgarisch-deutschen Ausgrabungen in Drama. - In: A. Fol/J. Lichardus (Hrsg.), Macht, Herrschaft und Gold. Saarbrücken, 1988, 151-180 (с А. Фол, Р. Катинчаров).

Varna und Mitteleuropa: Die Konsequenzen. - In: A. Fol/ J. Lichardus. Macht, Herrschaft und Gold. Saarbrücken, 1988, 273-282.

Kontinuität und Diskontinuität im kupferzeitlichen Totenritual Bulgariens. - In: R. Lauer u. P. Schreiner (Hrsg.). Kulturelle Tradition in Bulgarien (Abhandl. Akad. Wiss. Göttingen Phil. Hist. Kl. 3 F 177). Göttingen, 1989, 11-22.

Bericht über die bulgarisch-deutschen Ausgrabungen in Drama (1983-1988). - Bericht der Röm.-Germ. Komm., 70, 1989, 5-127 (с А. Фол, Р. Катинчаров, F. Bertemes, I. Iliev).

Kupferzeit als historische Epoche. Versuch einer Deutung. - In: J. Lichardus (Hrsg.). Die Kupferzeit als historische Epoche (Saarbrücker Beiträge z. Altertumskunde, 55). Bonn, 1991, 763-800.

Das Gräberfeld von Varna im Rahmen des Totenrituals des Kodžadermen-Gumelnita - Karanovo VI-Komplexes. - In: J. Lichardus (Hrsg.). Die Kupferzeit als historische Epoche (Saarbrücker Beiträge z. Altertumskunde, 55). Bonn, 1991, 167-194.

Die Kupferzeit als historische Epoche. Ein forschungsgeschichtlicher Überblick. - In: J. Lichardus (Hrsg.). Die Kupferzeit als historische Epoche (Saarbrücker Beiträge z. Altertumskunde, 55). Bonn, 1991, 13-34.

Die Kupferzeit als historische Epoche. Diskussion und Schlußbetrachtung. - In: J. Lichardus (Hrsg.). Die Kupferzeit als historische Epoche (Saarbrücker Beiträge z. Altertumskunde, 55). Bonn, 1991, 801-806 (с G. Kossack).

Die Bedeutung Südosteuropas für die Herausbildung und Verbreitung der kupferzeitlichen Zivilisation Alt-Europas. - In: B. Čović/N. Tasić (Hrsg.). Tribus paléobalkaniques entre la mer adriatique et la mer noire de l'éneolithique jusqu'à l'époque hellénistique. Sarajevo-Beograd 1991, 211-224.

Der Komplex mit schwarz-, braun- und graupolierter Keramik und der Beginn des Mittelneolithikums in Südosteuropa. - Starinar, 40-41, 1989/90, 43-49 (с М. Lichardus-Itten).

Die Entstehung des mittleren Neolithikums an der unteren Tundza. - Anatolica (Special issue on Anatolia and the Balkans Symposium), 19, 1993, 85-98.

Das Grab von Reka Devnja (Nordostbulgarien). Ein Beitrag zu den Beziehungen zwischen Nord- und Westpontikum in der frühen Kupferzeit. - Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde, 2, 1993, 9-113 (с М. Lichardus-Itten).

Tonamulette aus Drama und das Problem der nordöstlichen Einflüsse in der Kupferzeit an der

- unteren Tundza. - В: *Праисторически находки и изследвания. Сборник в памет на проф. Г. И. Георгиев, София, 1993, 141-149* (с И. К. Илиев).
- Archäologische Forschungen in Bulgarien. - In: T. V. Gamkrelidze (Hrsg.). *Brücken. Festgabe für G. Hummel. Tbilisi, 1993, 251-262.*
- Nordpontische Beziehungen während der frühen Vorgeschichte Bulgariens. - In: *Studia in Honorem Alexandri Fol (Thracia, 11). Serdicae, 1995, 30-62* (с М. Lichardus-Itten).
- Kupferzeitliche Silexspitzen im nord-und westpontischen Raum. - *Arch. Polona, 33, 1995, 223-240* (с М. Lichardus-Itten).
- Bericht über die bulgarisch-deutschen Ausgrabungen in Drama (1989-1995). Neolithikum - Kupferzeit - Bronzezeit - Eisenzeit - Römerzeit. - *Bericht der Röm.-Germ. Komm., 77, 1996, 6-153* (с А. Fol, L. Getov, F. Bertemes, R. Echt, R. Katin-carov, I. K. Iliev).
- Nordpontische Gruppen und ihre westlichen Nachbarn. Ein Beitrag zur Entstehung der frühen Kupferzeit Alteuropas. - In: B. Hänsel/J. Machnik (Hrsg.). *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe. Nomadenbewegungen und Kulturaustausch von den vorchristlichen Metallzeiten (4000-500 v. Chr.). München-Rahden/Westf., 1998, 99-122* (с М. Lichardus-Itten).
- Das domestizierte Pferd in der Kupferzeit Alteuropas. Eine Nachbetrachtung zur Auswertung der archäologischen Quellen. - In: P. Anreiner et al. (Hrsg.). *Man and the Animal World. Studies in Memoriam S. Bökönyi (Archaeolingua, 18). Budapest, 1998, 335-365* (с М. Lichardus-Itten).
- Archäologie und Geschichte. - *Orpheus, 9, 1999, 5-18.*
- Der „arme“ Hund von Drama. Bemerkungen zu einem früheisenzeitlichen Hundeskelett aus Südost-Bulgarien. - In: C. Becker u.a. (Hrsg.). *Historia animalium ex ossibus. Festschrift für Angela von den Driesch (Arch. Stud. honoraria, 8). Rahden/Westfalen, 1999, 67-77* (с N. Benecke).
- Die spätbronzezeitlichen „Steinstößel-Zepter“ in Südostbulgarien und die Frage der nordpontischen Verbindungen zur Ägäis. - *Eurasia Antiqua, 5, 1999, 95-110* (с I. K. Iliev, Ch. J. Christov).
- Археология и история. - *Старини, 1999, 2, 5-18.*
- Das frühe und mittlere Neolithikum an der unteren Tundza (Südostbulgarien). Ein Beitrag zu den chronologischen und kulturellen Beziehungen. - In: S. Hiller/V.Nikolov (Hrsg.), *Karanovo, 3. Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa. Wien, 2000, 75-108* (с I. K. Iliev).
- Geometric microliths from the Middle Neolithic site of Drama-Gerena (southeast Bulgaria) and the problem of Mesolithic tradition in south-eastern Europe. - *Eurasia Antiqua, 6, 2000, 1-12* (с I. Gatssov, M. Gurova, I. K. Iliev).
- Die Cernavoda III-Siedlung von Drama-Merdzumeckja in Südostbulgarien und ihre Bedeutung für Südosteuropa. - In: P. Roman/S. Diamandi (Hrsg.). *Symposium Cernavoda III-Boleraz. Ein vorgeschichtliches Phänomen zwischen dem Oberrhein und der unteren Donau. Mangalia/Neptun, 2001, 166-198* (с I. K. Iliev).
- Einführung zur Erforschung der Jungsteinzeit in Bulgarien (mit M. Lichardus-Itten und V. Nikolov). - In: M. Lichardus-Itten, J. Lichardus, V. Nikolov (Hrsg.). *Beiträge zu jungsteinzeitlichen Forschungen in Bulgarien (Saarbrücker Beiträge z. Altertumskunde, 74). Bonn, 2002, 11-21.*
- Die Karanovo I-IV-Perioden an der unteren Tundza und ihre chronologische Stellung zu den benachbarten Gebieten. - In: M. Lichardus-Itten, J. Lichardus, V. Nikolov (Hrsg.). *Beiträge zu jungsteinzeitlichen Forschungen in Bulgarien (Saarbrücker Beiträge z. Altertumskunde, 74). Bonn, 2002, 325-410* (с I. K. Iliev, Ch. J. Christov).
- Südostbulgarien zwischen Ägäis und Pontikum in der frühen Vorgeschichte. - In: A. Fol (Hrsg.). *Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology. Thrace and the Aegean, 1. Sofia, 2002, 9-35.*
- Die Spätbronzezeit an der unteren Tundza und die ostägäische Verbindungen in Südostbulgarien. - *Eurasia Antiqua, 8, 2002, 135-184* (с R. Echt, I. K. Iliev, Ch. J. Christov).
- Karanovo und Vinca. Zu chronologischen und kulturellen Verbindungen während des Mittelneolithikums in Südosteuropa. - *Godisnjak Sarajevo, 32, 2002, 105-121* (с М. Lichardus-Itten).
- Noch einmal zu den nordpontischen Beziehungen während der frühen Vorgeschichte Bulgariens. - In: *Honorem Annorum LXX Alexandri Fol (Thracia, 15). Serdicae, 2003, 55-65* (с М. Lichardus-Itten).

Васил Николов

Науката като морал

Той можеше да избере друго занимание за своя интелект, защото духът му проникваше зад видимото. Той можеше да направи блестяща политическа кариера, тъй като анализаторските му способности и интуицията, с които разгадаваше всяка обстановка, обявявана за неясна, далеч надхвърляха способностите на партийно практикуващите опортюнисти и в родината му, и в други европейски, и извън европейски страни. Той можеше да оглави всеки научен проект във всяка област на знанието, защото неговите мениджърски, организаторски и педагогически качества му даваха преднина, към каквато признати ръководители на екипи все още само се стремят.

Той избра археологията - неизвестно защо, но по щастливо за археологията стечение на обстоятелствата! Може би, защото в нейната ниша тогавашните страсти нямаше да го изхвърлят на пуст бряг. Опасение, за каквото той, представител на стар и достоен род, имаше основание в условията на забравеното вече разделение на Европа и на света, на блокове, договори и идеологии.

В нишата на археологията обаче, в дълбините на недостигащото знание, се зароди друга страст, този път благородна. Тя се развихри заради възможността да се проникне в безмълвието, в неказаното от Историята, в мрака на безписмеността и в психологическата бездна на анонимни поколения предци. Тази възможност занимава малцина от онези, които обикновено съобщават в отчети и публикации видяното от тях при надникването им в изкопаемата действителност.

Тогава той направи следващия си избор, съзнавайки, че всеки вижда онова, което предварително знае. Натрупвайки знания от различни сфери на Човекознанието и сам поставяйки мините на изследователските засади по пътя си, той започна да разпознава и да назовава неща, събития, умения, идеи и структури с точните им имена, за да ги изведе от архео-

логическата действителност на теренните резултати и да ги ситуира в историческата действителност на процеса на развитието през времената на неписаното човешко битие.

Подобен подход към археологическото проучване можеше да бъде приложен на много места, с много сътрудници, с много компромиси, с много партньори и с много средства от различен произход. Така се прави често, за да се намери подходящият ресурс за научни начинания. След поемането на ръководството на един от най-престижните университетски институти в Германия в наследство от Владимир Милойчич и Ролф Хахман, той избра друга позиция, на която твърдо застана, въпреки изкусителните предложения, получавани от многобройни научни центрове. Тази позиция беше един обект, но докрай разчетен, а не обекти, набързо прелистени!

Тогава се изясни, че за да се разположи диренето в исторически континуум, то трябва да се насочи не само и не изцяло към един обект, а към обекта в неговата околна среда, в микрорегиона, в който се намира той. Микрорегионалната археология, в която централният обект се поставя в съотношения с други, и тези съотношения се изследват във времето и пространството на отделните исторически епохи, е бъдещето на теренната работа. Началото постави той със своя екип и с блестящата си документация, погълнала толкова време, колкото други експедиции използват за изприказване на хвалби.

Почтенност към избраната проблематика, вяност към колегите, духовно влияние върху хората, които живеят в настоящето на своето минало - тези достойнства се съдържат в мотото един живот - една научна цел.

Това мото превърна името Ян Лихардус в еталон за взаимозависимост между науката и морала.

Науката е морал. Другото се учи в университетите!

Александър Фол

За контакт с авторите:

Васил Николов: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: aim-bas@clubcable.com

Емилия Сиракова: Национален исторически музей, Витошко лале 16, София 1618,
e-mail: info@historymuseum.org

Явор Бояджиев: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: yavordb@hotmail.com

Христо Попов: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: popovhristo@yahoo.co.uk

Георги Китов: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: kittemp@abv.bg

Анелия Божкова: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: abozkova@yahoo.com

Кристина Рау: Deutschland, Berlin 13055, Landsberger Allee 235,
e-mail: nargiz@web.de

Валери Григоров: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: valerig@abv.bg

Сергей Торбатов: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: torbatov@abv.bg

Марио Иванов: Национален институт за паметниците на културата, Княз Дондуков
16, София 1000, e-mail: slotarm@yahoo.com

Никола Козарев: ОП „Стара София“, пл. Бански 1, София 1000,
e-mail: koliokozarev@abv.bg

Методи Даскалов: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: aim-bas@clubcable.com

Бони Петрунова: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: aim-bas@clubcable.com

Методи Манов: Археологически институт с музей - БАН, Съборна 2, София 1000,
e-mail: aim-bas@clubcable.com